

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-30>

УДК 341.215.4

РЕНЬОВ Є.В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного і європейського права

E-mail: renov@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5791-0548>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В ПРАКТИЦІ ЄСПЛ: СТАНДАРТИ РІВНОСТІ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Стаття присвячена аналізу міжнародно-правових стандартів забезпечення права на освіту, що спирається на практику Європейського суду з прав людини. У роботі досліджується, як Суд формує концепцію рівного доступу до освіти, заборони дискримінації, а також балансу між правом на освіту та свободою переконань.

Короткий зміст основних результатів дослідження. Центральне місце посідає аналіз практики ЄСПЛ у справах, пов'язаних із дискримінацією ромських дітей: *D.H. and Others v. the Czech Republic, Horvath and Kiss v. Hungary, Orsus and Others v. Croatia, Sampanis and Others v. Greece*. Ці справи мали важливий прецедентний характер у формуванні підходів до заборони непрямой дискримінації та забезпечення інклюзивної освіти.

Окрім цього, в статті були проаналізовані рішення, що визначають межі втручання держави у реалізацію свободи переконань в рамках сфери освіти (*Lautsi v. Italy, Papageorgiou and Others v. Greece, Leyla Şahin v. Turkey*). Також були досліджені й інші категорії справ, які розкривають багатовимірність, різноманітність освітніх прав, дають змогу всебічно проаналізувати підходи Суду до забезпечення балансу між інтересами суспільства, держави та особи. Результати дослідження доводять, що право на освіту охоплює не лише формальний доступ до навчальних закладів, але й широкий комплекс соціальних і правових гарантій – рівність можливостей, повагу до різноманіття, свободу світогляду, інклюзивність та недискримінаційність освітнього процесу.

Окрему увагу приділено сучасним викликам, спричиненим війною в Україні, що поставили під загрозу реалізацію прав дітей (зокрема й освітніх) як найуразливішої категорії населення. Автор наголошує, що дотримання стандартів ЄСПЛ має стати ключовим орієнтиром для нашої держави.

Висновок. У статті обґрунтовується, що практика ЄСПЛ формує системну доктрину освітніх прав, де ключову роль відіграє концепція реальної (не декларативної) рівності та позитивних обов'язків держав. Суд послідовно наголошує, що держави повинні не лише утримуватись від порушень, але й вживати активних заходів задля запобігання дискримінації та забезпечення ефективного доступу до освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *право на освіту; ЄСПЛ; дискримінація; рівність; свобода переконань; діти; інклюзивна освіта; позитивні зобов'язання.*

Як цитувати: Реньов Є.В. Забезпечення права на освіту в практиці ЄСПЛ: стандарти рівності та сучасні виклики.. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право».* 2025. Вип. 40. С. 268-274.
<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-30>

In cites: Renov I.V. (2025). Ensuring the right to education in the case law of the ECtHR: standards of equality and contemporary challenges. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law",* (40), P. 268-24.
<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-30> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Триваюча російська збройна агресія продовжує посилювати свої руйнівні наслідки для цивільного населення України. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини, липень 2025 року став найтрагічнішим за останні три роки: 311 цивільних загинули, 1483 були поранені. Гірші для нас цифри фіксувалися лише навесні 2022 року. Загалом кількість жертв серед цивільного населення з січня по вересень 2025 року перевищила показники аналогічного періоду минулого року на 31% [1]. Що стосується ді-

тей, то з 24 лютого 2022 року по вересень 2025 року внаслідок бойових дій загинули 738 дітей, а 2318 дістали поранення. Таким чином, спостерігається подальша інтенсифікація атак на цивільне населення, серед якого особливого захисту потребують діти як найвразливіша категорія осіб. Ця трагічна статистика суперечить ключовим міжнародно-правовим положенням, які акцентують увагу на фундаментальному значенні права дитини на життя. Зокрема, статті 6 і 38 Конвенції ООН про права дитини 1989 року підкреслюють невід'ємність

цього права та зобов'язують держави-учасниці вживати всіх можливих заходів задля забезпечення захисту дітей, які опинилися в умовах збройного конфлікту [2]. А стаття 77 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій (Протокол I від 8 червня 1977 року) передбачає обов'язок сторін, що беруть участь у збройному конфлікті, забезпечувати особливий захист і допомогу дітям з огляду на їхній вік або будь-які інші вразливі обставини [3, с. 282-283].

У звіті Управління Верховного комісара ООН з прав людини також зафіксовано випадки вербування неповнолітніх для здійснення актів диверсії та підпалів. Лише за період з грудня 2024 по травень 2025 року було відкрито кримінальні провадження проти 95 дітей за звинуваченнями, пов'язаними з національною безпекою [4].

Вербування дітей є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права. Міжнародно-правова рамка з цього питання включає, зокрема, статтю 77 вищезгаданого Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, яка зобов'язує сторони конфлікту запобігати участі дітей до 15 років у бойових діях і утримуватися від їх вербування [3, с. 282-283]. Аналогічну норму містить стаття 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, яка відносить вербування дітей віком до 15 років або їх використання для активної участі у бойових діях до воєнних злочинів [5, с. 8]. Важливим кроком стало й ухвалення Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 рік), який підвищив мінімальний вербування до 18 років [6].

Як бачимо, трагічні наслідки збройної агресії, що безпосередньо загрожують життю та безпеці дітей, а також численні порушення їхніх прав у контексті конфлікту, демонструють крайню вразливість цієї категорії населення. Війна створює для дітей системні ризики – зокрема і обмеження доступу до якісної та недискримінаційної освіти, право на яку гарантує стаття 28 Конвенції ООН про права дитини 1989 року [2]. Зазначена стаття конкретизувала та надала обов'язкового характеру положенням, що згадувались ще у Женевській декларації 1924 року, Загальній декларації прав людини 1948 року, Декларації прав дитини 1959 року тощо.

Очевидно, що освіта та сумлінна робота вчителів дають шанс знизити ризики для дітей: запобігти вербуванню, підвищити обізнаність щодо небезпек (наприклад, поводження з вибухонебезпечними предметами або правила

реагування на сигнал повітряної тривоги) тощо. Саме тому міжнародні стандарти та практика Європейського суду з прав людини щодо рівного доступу до освіти набувають особливої актуальності, і в рамках даного дослідження буде проаналізовано, як Суд формує підходи до забезпечення цього права та з якими викликами стикаються держави в умовах сучасних криз.

Стан опрацювання проблеми. Питання реалізації права на освіту та його міжнародно-правового забезпечення, а також суміжні теми перебувають у фокусі уваги як вітчизняних (Степан Ковбасюк, Андрій Коренев та інші), так і зарубіжних дослідників (Крістін Хенрард, Катаріна Томашевська, Лаура Лунді, Габрієла Мартінес Сاینз). Попри значний науковий доробок, комплексний аналіз права на освіту саме крізь призму оновленої практики ЄСПЛ залишається актуальним. Судова база постійно розширюється, а також з'являються нові контексти (війни, переміщення населення, необхідність посиленого захисту вразливих груп). Це зумовлює потребу у сучасному переосмисленні міжнародно-правових стандартів рівності та позитивних зобов'язань держав у сфері освіти.

Метою статті є аналіз підходів Європейського суду з прав людини до тлумачення та забезпечення права на освіту, виявлення ключових принципів реальної рівності, інклюзивності й свободи переконань.

Виклад основного матеріалу. Доцільно розпочати основну частину з наведення думки Степана Ковбасюка: важливим елементом при конструюванні законодавчого визначення дискримінації є формування критеріїв віднесення тих або інших дій до дискримінаційних. Такі критерії найповніше сформульовані у практиці Європейського суду з прав людини [7, с. 261]. У цьому контексті можна погодитися і з Андрієм Кореневим, що рішення ЄСПЛ не лише фіксують конкретні порушення, але й формують універсальні принципи, які держави-члени Ради Європи мають враховувати у своїх правових системах [8, с. 201].

Дійсно, Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував, що право на освіту, закріплене у статті 2 прийнятого у 1952 році Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [9], є фундаментальним елементом демократичного суспільства, тісно пов'язаним із принципом рівності та заборною дискримінації. Особливу увагу Суд приділяє випадкам, коли порушення стосується дітей із вразливих груп або меншин. У таких

ситуаціях держава має обов'язок вживати всіх необхідних позитивних заходів задля забезпечення фактичної, реальної рівності доступу до освіти.

І розпочнемо зі справи *D.H. and Others v. the Czech Republic* (2007), у якій Суд вперше чітко визначив системний характер дискримінації ромських дітей у доступі до освіти [10]. Велика палата ЄСПЛ розглядала випадок, коли ромських дітей направляли на навчання до спеціальних шкіл для дітей з особливими потребами. Формальною підставою для цього слугували результати психологічного тестування, а також заява батьків щодо навчання дитини у відповідному закладі (інформації стосовно можливих альтернативних варіантів навчання у бланку заяви не надавалось). Така практика призводила до непропорційно великого представництва ромських учнів у спеціальних освітніх закладах, що не сприяло подальшій соціальній інтеграції дітей у суспільство.

У вищезгаданій Постанові Великої палати зазначається, що держава-відповідач імпліцитно визнала більш обмежені можливості з працевлаштування для випускників таких шкіл. Суд підкреслив, що формально нейтральні норми, які в ході імплементації негативно позначались на відповідній вразливій групі, спричиняли непряму дискримінацію. Відтак було встановлено порушення статті 14 Європейської конвенції з прав людини (Заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею 2 Протоколу № 1 до Європейської конвенції (Право на освіту). Це рішення заклало основу, стало поворотним у формуванні стандартів захисту ромських дітей у сфері освіти.

Як підкреслюють з приводу цієї справи ЄСПЛ Лаура Лунді та Габрієла Мартінес Саїнз, незалежно від джерела проблеми – чи вона полягає у змісті тесту, чи в упередженості осіб, які його проводять, чи у поєднанні цих чинників – ключовим принципом, імперативом у сфері прав людини є забезпечення недискримінаційного характеру будь-яких процедур оцінювання дітей [11, с. 12].

Важливим продовженням зазначеного циклу рішень ЄСПЛ стала справа *Horvath and Kiss v. Hungary* (2013), у якій розглядалася ситуація двох ромських підлітків, яких також відправили до спеціальної школи для дітей з інтелектуальними особливостями на підставі психологічного тестування [12]. Суд, встановивши чергове порушення статті 14 Європейської конвенції у поєднанні зі Статтею 2 Протоколу № 1, підкреслив, що держава має чіткі позитивні зобов'язання уникати дискриміна-

ційних практик, замаскованих під нібито нейтральне тестування.

Аналогічна проблематика постала у справі *Orsus and Others v. Croatia* (2010), яка стосувалася поділу ромських дітей на спеціальні класи [13]. Ініціативи зі створення окремих класів стосувалися виключно ромських дітей, а отже «згаданий захід однозначно становить різницю у ставленні». Окрім того, знову постало питання щодо коректності запропонованого тестування, яке, за твердженням Суду, не мало на меті перевірку рівня володіння ромськими дітьми хорватською мовою, а оцінювало психофізичний стан дитини. Велика палата, визнавши порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 2 Протоколу № 1, наголосила на необхідності забезпечення інтеграції дітей шляхом додаткових освітніх заходів, а не створення окремих класів та відповідної соціальної ізоляції меншин.

Як слушно зазначає Крістін Хенрард, через низку справ щодо окремого навчання ромських дітей у кількох країнах Європи, Суд поступово прийшов до усвідомлення концепції непрямой дискримінації, а у деяких із цих справ Суд також прямо пов'язав заборону непрямой дискримінації із обов'язком держав щодо диференційованого ставлення [14, с. 160].

Показовою у контексті прямих форм дискримінацій є справа *Sampanis and Others v. Greece* (2008), яка відрізняється від попередньо згаданих тим, що дискримінація була не завуальованою (за результатами тестування), а мала абсолютно відкритий характер [15]. Її було спровоковано ворожим ставленням батьків інших учнів до дітей ромського походження – вони блокували вхід до школи задля недопущення таких дітей до загальних класів. У результаті чого дітей-ромів розмістили у окремо виділеному приміщенні поза межами основного корпусу школи. Суд визнав такі дії порушенням статті 14 у поєднанні з статтею 2 Протоколу № 1, а також порушенням статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на ефективний засіб правового захисту).

До речі, схожа ситуація згодом розглядалася у справі *Lavida and Others v. Greece* (2013) [16]. Розглянувши створення окремої початкової школи для дітей ромського походження, Суд був змушений констатувати: влада не врахувала попередні зауваження, тож сегрегація ромських дітей залишилася у Греції системною проблемою.

Як слушно наголошує Катаріна Томашевська, доступ до державних шкіл має керу-

ватися принципом недискримінації. Принцип недискримінації не підлягає поступовому впровадженню – він повинен забезпечуватися негайно та в повному обсязі. Так само негайно й повно повинна гарантуватися свобода батьків щодо вибору освіти для своїх дітей [17, с. 27].

Окрім питань дискримінації ромських дітей, у практиці ЄСПЛ важливим та доволі показовим є рішення у справі *Catan and Others v. Moldova and Russia* (2012), що стосувалося обмеження права на освіту дітей у Придністровському регіоні Молдови [18]. Адміністрація невизнаної «ПМР» припинила діяльність шкіл, де навчання велося латиницею, та примушувала навчальні заклади переходити на кириличну абетку і навчальні програми, не затверджені Міністерством освіти Молдови. Такі заходи супроводжувалися залякуванням батьків і вчителів, виселенням закладів освіти із приміщень, вандалізмом тощо. Запропонований адміністрацією «ПМР» компроміс у вигляді викладання молдовсько-румунською мовою кирилицею позбавляв дітей перспектив продовження навчання та працевлаштування, оскільки така мова не визнавалася поза межами регіону, а наявні навчальні матеріали походили ще з радянських часів.

ЄСПЛ дійшов висновку, що мовна політика «ПМР» мала на меті русифікацію молдавської громади, що відповідало політичним цілям відділення від Молдови та об'єднання з Росією. При цьому Суд визнав, що Молдова, попри відсутність ефективного контролю над Придністровським регіоном, виконала свої позитивні зобов'язання: фінансувала нові приміщення, обладнання, зарплати та транспорт задля продовження навчального процесу. Тому порушення з її боку не було встановлено. Натомість РФ, яка здійснювала ефективний контроль над «ПМР», була визнана відповідальною за порушення права заявників на освіту. Таким чином, Суд встановив порушення статті 2 Протоколу №1 до Конвенції (Право на освіту) з боку РФ. Це рішення має важливе значення для України, адже воно підтвердило: відповідальність за порушення Конвенції може покладатися не лише на державу, на території якої перебувають заявники, але й на державу, що здійснює ефективний контроль над фактичною владою.

У справі *Ali v. the United Kingdom* (2010) Суд розглядав ситуацію виключення учня зі школи на час розгляду поліцією правопорушення (підпалу школи), що призвело до тривалого періоду його відсторонення від навчального процесу [19]. Хоча порушення Конвен-

ції встановлено не було, ЄСПЛ підкреслив, що освіта охоплює не лише процес здобуття знань, але й соціалізацію дитини. Тому діти не мають позбавлятися освітнього середовища навіть унаслідок власних правопорушень. Це рішення є показовим щодо пошуку балансу між забезпеченням дисципліни, належного навчального процесу, а також правами дитини.

Окремий напрямок практики Суду – співвідношення права на освіту з релігійною свободою та свободою переконань. Такі рішення мають важливе значення для формування стандартів освітньої політики в багатокультурних суспільствах. Наприклад, у справі *Leyla Şahin v. Turkey* (2005) Велика палата розглядала обмеження доступу до університетської освіти, пов'язані із забороною носіння ісламської хустки у державних ВНЗ [20]. Суд визнав, що право на освіту, гарантоване статтею 2 Протоколу № 1, не є абсолютним і може зазнавати обмежень за умови їх пропорційності та легітимності, а також наявних потреб захисту демократичних цінностей. При цьому Суд підкреслив необхідність належного балансування між академічною автономією, інтересами держави у сфері секуляризації та не менш важливими правами студентів.

У справі *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark* (1976) Суд, вивчаючи скарги батьків на обов'язковість вивчення дітьми статевого виховання у державних школах, уперше окреслив зміст позитивних зобов'язань держави щодо врахування релігійних і філософських переконань батьків у процесі шкільної освіти [21]. Було наголошено, що держава має право формувати зміст навчальних програм, однак не може використовувати освіту як засіб нав'язування світоглядних позицій, що суперечать переконанням батьків. І хоча порушення положень Конвенції Судом встановлено не було (зокрема через підтримку Данією приватних шкіл з більш гнучкими підходами до статевого виховання), це рішення мало важливе значення для розуміння меж балансу між інтересами суспільства й правами сім'ї.

Сучасні виклики у сфері співвідношення права на освіту та свободи переконань знайшли відображення й у справі *Lautsi v. Italy* (2011), де заявники оскаржували присутність хрестів у класах державних шкіл [22]. Велика палата постановила, що сам по собі символ релігійного характеру не є порушенням прав учнів чи їхніх батьків («розп'яття на стіні є по суті пасивним символом»), якщо відсутні ознаки примусу чи обмеження свободи переконань. Цим рішенням Суд підтвердив праг-

нення враховувати історико-культурний контекст і надав державам широку рамку розсуду у питаннях формування освітньої політики.

Подальший розвиток підходів до взаємозв'язку права на освіту й свободи переконань відбувся у справі *Parageorgiou and Others v. Greece* (2019) [23]. Суд визнав, що обов'язок батьків письмово декларувати відмову від предмета релігії для своєї дитини створює ризик порушення права на приватне життя. ЄСПЛ підкреслив, що свобода переконань включає також право не розкривати власні релігійні погляди, а тому вимога подавати таку декларацію вбачається неприйнятним тягарем. Суд наголосив, що справжня свобода переконань передбачає можливість уникати участі у навчальних практиках, які суперечать поглядам (особистим, сімейним тощо), без будь-якого тиску й подальших дискримінаційних наслідків.

Висновки. Таким чином, аналіз практики ЄСПЛ свідчить про поступове розширення

розуміння змісту права на освіту – воно охоплює не лише фізичний доступ до навчальних закладів, але й гарантії рівності, соціальної інтеграції, свободи переконань та захисту від будь-яких форм дискримінації. Європейський суд з прав людини послідовно формує системну доктрину, відповідно до якої держави мають не лише утримуватися від порушень, але й вживати активних заходів задля створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища. У сучасних умовах, коли збройні конфлікти спричиняють масштабні виклики для освіти, ці стандарти набувають особливого значення. Вони мають слугувати справжнім дороговказом для держав, які не лише декларують, а й реально дотримуються ідеї захисту дітей, забезпечення рівного доступу до навчання, збереження культурного розмаїття. Практика ЄСПЛ підтверджує, що право на освіту є не просто індивідуальним правом, а справжнім чутливим барометром демократичної зрілості держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ukraine: Protection of civilians in armed conflict (September 2025 update). UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-10/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28September%20%202025%29_ENG.pdf (accessed: 26.10.2025).
2. The Convention on the Rights of the Child. United Nations Essential Documents Series. UN: Department of Global Communications, 2019. 82 p.
3. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, And Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), of 8 June 1977. ICRC IHL Databases. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/470-AP-I-EN.pdf> (accessed: 26.10.2025).
4. Ukraine: Protection of civilians in armed conflict (June 2025 update). UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-07/Ukraine_protection_of_civilians_in_armed_conflict_June_2025_ENG.pdf (accessed: 26.10.2025).
5. Rome Statute of the International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court, 2021. 82 p.
6. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. UN General Assembly. A/RES/54/263, 25 May 2000. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-involvement-children> (accessed: 26.10.2025).
7. Ковбасюк С.В. Напрями інституалізації недискримінації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України. 2019. № 12 (286). С. 259-265. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.48>
8. Коренев А.О. Забезпечення права на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини: стандарти, виклики та перспективи для України. *Київський часопис права*. Київ: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. 2025. № 1. С. 199-205. DOI: <https://doi.org/10.32782/kj/2025.1.30>
9. Protocol 1 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Council of Europe. ETS 9, 20 March 1952. URL: <https://www.refworld.org/legal/agreements/coe/1952/en/35969> (accessed: 26.10.2025).
10. Case of D.H. and Others v. the Czech Republic. ECtHR. 57325/00, 13 November 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256> (accessed: 26.10.2025).
11. Lundy L., Martinez Sainz. The Role of Law and Legal Knowledge for a Transformative Human Rights Education: Addressing Violations of Children's Rights in Formal Education. *Human Rights Education Review*, 2018. Volume 1 (Issue 2). P. 4-24.
12. Case of Horvath and Kiss v. Hungary. ECtHR. 11146/11, 29 January 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116124> (accessed: 26.10.2025).
13. Case of Orsus and Others v. Croatia. ECtHR. 15766/03, 16 March 2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97689> (accessed: 26.10.2025).
14. Henrard K. The European Court of Human Rights, Ethnic and Religious Minorities and the Two Dimensions of the Right to Equal Treatment: Jurisprudence at Different Speeds? *Nordic Journal of Human Rights*. 2016, № 34 (3). P. 157-177.
15. Case of Sampanis and Others v. Greece. ECtHR. 32526/05, 05 June 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165890> (accessed: 26.10.2025).
16. Case of Lavida and Others v. Greece. ECtHR. 7973/10, 30 May 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120188> (accessed: 26.10.2025).

17. Tomasevski Katarina. Human rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable (Right to Education Primers No. 3). Gothenburg: Novum Grafiska AB, 2001. 43 p.
18. Case of Catan and Others v. Moldova and Russia. ECtHR. 43370/04; 18454/06; 8252/05; 19 October 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114082> (accessed: 26.10.2025).
19. Case of Ali v. the United Kingdom. ECtHR. 40385/06, 11 January 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102675> (accessed: 26.10.2025).
20. Case of Leyla Şahin v. Turkey. ECtHR. 44774/98, 10 November 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70956> (accessed: 26.10.2025).
21. Case of Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark. ECtHR. 5095/71; 5920/72; 5926/72, 07 December 1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57509> (accessed: 26.10.2025).
22. Case of Lautsi v. Italy. ECtHR. 30814/06, 03 November 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95589> (accessed: 26.10.2025).
23. Case of Papageorgiou and Others v. Greece. ECtHR. 4762/18; 6140/18, 31 October 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197254> (accessed: 26.10.2025).

Стаття надійшла до редакції 05.10.2025
Стаття рекомендована до друку 28.11.2025

Переглянуто 09.11.2025.
Опубліковано 30.12.2025

I.V. RENOV

PhD in Law,

Associate Professor of the International and European Law Department,
E-mail: renov@karazin.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5791-0548>
V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

ENSURING THE RIGHT TO EDUCATION IN THE CASE LAW OF THE ECTHR: STANDARDS OF EQUALITY AND CONTEMPORARY CHALLENGES

ANNOTATION. *Introduction.* The article analyses international legal standards for ensuring the right to education, based on the case law of the European Court of Human Rights. It explores how the Court develops the concept of equal access to education, the prohibition of discrimination and the balance between the right to education and freedom of belief.

Summary of the main research findings. Central to the analysis is the ECtHR's case law concerning discrimination against Roma children, including D.H. and Others v. the Czech Republic, Horvath and Kiss v. Hungary, Orsus and Others v. Croatia, and Sampanis and Others v. Greece. These landmark judgments have helped shape the Court's approach to prohibiting indirect discrimination as well as promoting inclusive education.

Other categories of cases were also examined, which reveal the multidimensionality and diversity of educational rights, allowing for a comprehensive analysis of the Court's approaches to ensuring a balance between the interests of society, the state, and the individual.

In addition, the article also examines judgments defining the limits of state interference in the exercise of freedom of belief in education (Lautsi v. Italy, Papageorgiou and Others v. Greece, Leyla Sahin v. Turkey). Other categories of cases were also reviewed which reveal the multidimensionality and diversity of educational rights, allowing for a comprehensive analysis of how the Court seeks to balance the interests of society, the state, and the individual. The study demonstrates that the right to education encompasses not only formal access to educational institutions but also a broad range of social and legal guarantees – equal opportunities, respect for diversity, freedom of belief, inclusiveness, and non-discrimination in the educational process.

Special attention is paid to the contemporary challenges posed by the war in Ukraine, which have jeopardized the realization of children's rights (including educational rights) as children are the most vulnerable group. The author emphasizes that compliance with ECtHR standards should serve as a key benchmark for the Ukrainian state.

Conclusion. The article argues that the ECtHR's case law has been forming a systemic doctrine of educational rights, in which the concept of genuine (rather than merely formal) equality and the positive obligations of states play a central role. The Court consistently stresses that states must not only refrain from violations but also take proactive measures to prevent discrimination and ensure effective access to education.

KEY WORDS: *right to education; ECtHR; discrimination; equality; freedom of belief; children; inclusive education; positive obligations.*

REFERENCES

1. Ukraine: Protection of civilians in armed conflict (September 2025 update). UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-10/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28September%20%202025%29_ENG.pdf (accessed: 26.10.2025).
2. The Convention on the Rights of the Child. United Nations Essential Documents Series. UN: Department of Global Communications, 2019. 82 p.
3. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, And Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), of 8 June 1977. ICRC IHL Databases. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/470-AP-I-EN.pdf> (accessed: 26.10.2025).

4. Ukraine: Protection of civilians in armed conflict (June 2025 update). UN Human Rights Monitoring Mission URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/202507/Ukraine_protection_of_civilians_in_armed_conflict_June_2025_ENG.pdf (accessed: 26.10.2025).
5. Rome Statute of the International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court, 2021. 82 p.
6. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. UN General Assembly. A/RES/54/263, 25 May 2000. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-involvement-children> (accessed: 26.10.2025).
7. S.V. Kovbasiuk (2019). Directions of institutionalization of non-discrimination in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 12(286), 259-265. Kyiv: F.H. Burchak Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.48> (in Ukrainian).
8. A.O. Korenev (2025). Ensuring the right to a fair trial in the case law of the European Court of Human Rights: standards, challenges, and prospects for Ukraine. *Kyiv Journal of Law*, 1, 199-205. Kyiv: Vadym Hetman Kyiv National Economic University. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.30> (in Ukrainian).
9. Protocol 1 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Council of Europe. ETS 9, 20 March 1952. URL: <https://www.refworld.org/legal/agreements/coe/1952/en/35969> (accessed: 26.10.2025).
10. Case of D.H. and Others v. the Czech Republic. ECtHR. 57325/00, 13 November 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256> (accessed: 26.10.2025).
11. Lundy L., Martinez Sainz. The Role of Law and Legal Knowledge for a Transformative Human Rights Education: Addressing Violations of Children's Rights in Formal Education. *Human Rights Education Review*, 2018. Volume 1 (Issue 2). P. 4-24.
12. Case of Horvath and Kiss v. Hungary. ECtHR. 11146/11, 29 January 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116124> (accessed: 26.10.2025).
13. Case of Orsus and Others v. Croatia. ECtHR. 15766/03, 16 March 2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97689> (accessed: 26.10.2025).
14. K. Henrard. The European Court of Human Rights, Ethnic and Religious Minorities and the Two Dimensions of the Right to Equal Treatment: Jurisprudence at Different Speeds? *Nordic Journal of Human Rights*. 2016, № 34 (3). P. 157-177.
15. Case of Sampanis and Others v. Greece. ECtHR. 32526/05, 05 June 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165890> (accessed: 26.10.2025).
16. Case of Lavida and Others v. Greece. ECtHR. 7973/10, 30 May 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120188> (accessed: 26.10.2025).
17. K. Tomasevski. Human rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable (Right to Education Primers No. 3). Gothenburg: Novum Grafiska AB, 2001. 43 p.
18. Case of Catan and Others v. Moldova and Russia. ECtHR. 43370/04; 18454/06; 8252/05; 19 October 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114082> (accessed: 26.10.2025).
19. Case of Ali v. the United Kingdom. ECtHR. 40385/06, 11 January 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102675> (accessed: 26.10.2025).
20. Case of Leyla Şahin v. Turkey. ECtHR. 44774/98, 10 November 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70956> (accessed: 26.10.2025).
21. Case of Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark. ECtHR. 5095/71; 5920/72; 5926/72, 07 December 1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57509> (accessed: 26.10.2025).
22. Case of Lautsi v. Italy. ECtHR. 30814/06, 03 November 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95589> (accessed: 26.10.2025).
23. Case of Papageorgiou and Others v. Greece. ECtHR. 4762/18; 6140/18, 31 October 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197254> (accessed: 26.10.2025).

The article was received by the editors 05.10.2025
The article is recommended for printing 28.11.2025

The article was revised 09.11.2025
This article published 30.12.2025